

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

גליון מספר 361

כ"ז אלול
תשפ"ה

פרשת ניצבים

דרך חיים

בפרשת כי תבא ציוותה התורה על הביכורים. "והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה. ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלקיך נתן לך ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם" (דברים כו א-ב). שונה מצות ביכורים ממצות מתנות כהונה, בהם האדם צריך לפגוש את הכהן או הלוי על מנת לתת אותן. לדוגמה אדם שרוצה להפריש חלה, די לו במה שיפגוש את הכהן ויתן לו את חלתו, וכן בהפרשת המעשרות ללוי או לכהן. לעומת זאת, מצות ביכורים נעשית באופן בו עולה האדם לירושלים על מנת להביאם.

שאלה נוספת שואל האלשיך הקדוש (דברים כו א-יא): "הנה בעיני כל רואי את כל החרדה ההיא אשר חרד הוא יתברך על מצות בכורים הזאת, שיחרד איש מביתו ומעירו וילך רגלי באשכול ענבים אחד ומן התאנים ומן הרמונים מעט מזער לא כביר, וההיקש ביתר שבח מינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, וישם בטנא ועל כתף ישאנו אם דל ואם עשיר, ואפילו אגריפס המלך. ויתקבצו יחד כל בני עיר ועיר בחליל מכה, ומיני זמרה בשירי זמרה, ובכל עיר יבאו בה יצאו לקראתם זקניה ושופטיה ורבים שריה, לפי כבוד הנכנסים בהלל והודות לה'. וכה משפטים עד שערי ירושלים, בשור וקרניו מצופות זהב ועטרות זית, ובהגיעם בשערי ירושלים ירומו קול אומרים שמחתי באומרים לי כו' עומדות היו רגלנו כו' ככל הכתוב במשנה (בכורים פרק ג). ומה קול החרדה הזאת על פחות משהו חצי דינר". האדם מטלטל את עצמו חודש בדרכים בשביל תאנה או זית בודדים. כשמגיע לירושלים יוצאת כל העיר לקראתו, ומתבטלת ממלאכתה באירוע מלא הוד והדר. על מה עשה ה' ככה במצוה זו?

עוד אומר המדרש תנחומא (כי תבוא סימן א): "א"ר אבהו בשם רבי יוסי בר חנינא: בא וראה כמה מתחטאין וכמה יש להן פתחון פה לעושי מצות. אדם יש לו עסק אצל מלכות פעמים שהוא נותן. כמה ממון עד שמגיעין אותו אצל המלך כיון שהגיע אצל המלך ספק עושה שאלתו ספק לא עשה, אבל הקדוש ברוך

הוא אינו כן אלא יורד אדם לתוך שדהו ראה אשכול שביכר תאנה שביכרה רמון שביכר מניחו בסל והולך לירושלים ובא ועומד באמצע העזרה ומבקש רחמים על עצמו ועל ישראל ועל ארץ ישראל שנאמר השקיפה ממעון קדשך וגו'. ולא עוד אלא שהיה אומר איני זז מכאן עד שתעשה צרכי היום הזה שכתוב אחריו היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות. אמר ר' שמעון בן לקיש יצתה בת קול ואמרה לו: תזכה לשנה הבאה ותביא כהיום הזה כאדם שהוא נותן פרי חדש לחברו ואומר לו יהי רצון שתשנה ותתן לי לשנה האחרת". הנה אנו רואים כי מכח מצות ביכורים יש לו לאדם הבטחה שייעשה כל רצונו, והכל מכח פרי אחד.

תוכן הדבר מתבאר בדברי האלשיך הקדוש, הוא מה שהאדם משבית את עצמו ממלאכתו עבור הפרי הראשון, על מנת להודות לקב"ה, להחדיר לליבו את ההכרה כי לא כוחו ועוצם ידו הוא שעשה לו את החיל הזה, אלא הקב"ה. כלשונו: "כי העולה על רוחו כי קניינו אשר רכש כחו ועוצם ידו עשה לו, אדון הכל יסירנו ממנו, אך החושב כי הכל שלו יתברך ה' יעזבנו בידו... ואז הוא יתברך נותן את הכל באמונה ובמתנה על ידי היותו בלתי כפוי טובה". להודות לה' יתברך על טובותיו הוא יסוד עצום, כפי שאנו אומרים בתפילות השבת "שכן חובת כל היצורים לפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו להודות, להלל, לשבח, לפאר...". החובה היסודית של היהודי ביום היא הפתיחה של 'מוזדה אני לפניך', חובת כל הנבראים כולם להתחיל קודם כל בהודיה לבורא כל.

הספורנו מברר שבשונה ממתנות כהונה, כמעשרות וחלה, הביכורים שייכים בכלל לקב"ה ולכן הכהן מניף את הביכורים כלפי שמיא. לכן במתנות כהונה קוראים לכהן שיבוא, ואילו במתן הביכורים המצוה לעלות לירושלים. המצוה הזו כולה מתנה לקב"ה כהודיה הלל ושבח.

את הגדה של פסח קוראים אנו לא מתוך תיאור יציאת מצרים, אלא מתוך מקרא ביכורים. טעם הדבר משום שתוכן הביכורים והגדה של פסח עניין אחד להם – ההכרה בחסדי ה', ומתוך הכרה זו מתגברת ההכרה בעבודת ה'. לכן סיום מקרא

בזרנו של ר' אריה

נ יגש אליו אחד האברכים מבני ברק וביקשו שיצרף חתימתו לאחד הכרוזים ואגרות המחאה שהיו חתומות על ידי רבנים וגדולים, ובכלל ה'חזון איש', ואף מוחתמות בחותמות רבות.

נכון ר' אריה הרהר קמעא והשיב לאותו אברך: "ראה נא מי ומי החותמים כאן: רב פלוני, גדולי פלוני, אב בית דין פלמוני, ואילו אני איני חותם מעולם אלא את שמי 'אריה' בלבד. וכלום נאה ששם פשוט בלי תואר יתנוסס ליד חתימתם של גדולי הדור?!". התיישבו הדברים על ליבו של האברך והלך כלעומת שבא...

(צדיק יסוד עולם עמ' 330)

הלכה ומנהג

ע רב ראש השנה יחול ביום שני. ביום זה בני אשכנז מאריכים בסליחות באופן מיוחד כמודפס בסיפורים, ובני ספרד ממשיכים בנוסח הרגיל. אין אומרים תחנון ונפילת אפיים בתפילת שחרית ומנחה ביום זה, אמנם אם אומר את הסליחות של ערב ראש השנה לאחר עלות השחר אומר את התחנון ונפילת אפיים, משום שהם חלק מנוסח הסליחות.

מנהג קדום לצום בערב ראש השנה, ואין צורך לקבל על עצמו את הצום ביום שלפני. מנהג זה נפסק להלכה ולכן נכון מאד להקפיד בו. אמנם יש לאכול קודם כניסת ראש השנה, שלא לנהוג כחוקות הגויים אשר צמים בערבי חגיהם. לגבי שעת סיום הצום ישנם מנהגים שונים; יש שנהגו לסיימו בפלג המנחה (17:23), יש שאכלו אחר תפילת המנחה (ניתן להתפלל משעה 13:03), אך כיום רוב הציבור נוהגים לאכול כבר מאחר חצות היום (12:33). בימינו שהציבור נחלש מקילים רבים לפטור עצמם מלצום ע"י סיום מסכת.

המנהג להתיר נדרים בערב ראש השנה, כשמנהג בגדד להתיר כבר מראש חודש אלול, ויש המתירים דווקא בערב יום הכיפורים. בהתרת נדרים חייבים הבנים והבנות רק מאחר גיל מצוות. המתירים יהיו אחר גיל בר-מצוה, אף בלא חתימת זקן. המתירים יכולים להיות קרובים אחד של השני או של המתיר. מי שיכול להתיר בפני עשרה-מה טוב. באם ניתן ראוי להשתדל שיתיר לו אדם שכבר עשו התרה לנדריו. אין נכון להתיר בבת אחת לכמה אנשים, משום ששני קולות יחד לא נשמעים, ולכן נתיר נדרים לכל אחד לחוד. את ההתרה יש לעשות בפני המתירים, ולכן אדם שמסיבה כזו או אחרת לא יכול להגיע לבית הכנסת להתיר נדריו, יתיר בביתו על ידי ג' אנשים שיעמדו במרחק המותר. אם בשום

הביכורים נעשה בהשתחויה, שכל תכלית ההודיה לבנות עבודת ה' בקרב האדם. לכן מפרטים אנו את כל יסוד החסד האלוקי מ'ארמי אובד אבי' דרך כל השתלשלות האירועים עד הבאת הפירות הללו, שבזה אנו נעשים משועבדים למטיב שלנו.

לא בכדי הקדמנו את פרשת הביכורים לראש השנה. כל ימות חודש אלול אמרנו מזמור 'לדוד ה' אורי וישעי', בו מזכירים אנו "לולא האמנתי לראות בטוב ה'". לולא – אותיות אלול. העבודה העיקרית בחודש אלול כהכנה ליום ראש השנה היא הראייה בטוב ה', לראות את חסד ה' שאיתנו. בזה טמונה כל הברכה לקראת השנה הבאה עלינו לטובה.

מגיע היום הגדול יום ראש השנה. "ראה אני נתן לפניכם היום ברכה וקללה", 'היום' זה ראש השנה שבו מכריעים על הברכה והקללה. אדם הראשון שנוצר בראש השנה נברא כדי לדבוק בברכה, ולהודות על הטוב. אלא שדבק בקללה, במה שכפר בטובה, ולא השתחוה לפני הקב"ה. בראש השנה אנו ממליכים את הקב"ה עלינו. הוה אומר רואים בכל פרט ופרט מפרטי הבריאה את הקב"ה. לכן מדגישים אנו באמצע תפילת מוסף את 'עלינו לשבח לאדון הכל', בתוכו אנו מבליטים 'ליוצר בראשית', שזו הייתה כל מטרת יצירת בראשית שנודה לקב"ה על טובותיו עמנו. יצירת בראשית באה לידי ביטוי דווקא במצות הביכורים – "ראשית כל פרי האדמה". לכן באמירת 'עלינו לשבח' משתחוים אנו כאותה השתחויה שבמקרא הביכורים. בזה באים אנו לתקן את חטא אדם הראשון ולהודות בטובת ה' עלינו. בכך שאנו משתחוים ומודים מעוררים אנו ש'יכירו כל יושבי תבל' את כוח הפועל בנפעל, "וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי יצרתו". זהו תיקון עולם במלכות שדי, מכוח זוכים אנו ליצור עולם חדש של תודה והכרה, שמכוחה זוכים לטללי חיים וברכה.

בראש השנה איננו עסוקים לבקש מאומה. אדרבה עסוקים אנו להמליך את הקב"ה, ועל ידי עצמו זוכים לטללי ברכה משמיים, על ידי שנפתחים אנו להכיר בטובה. לכן באים אנו בראש השנה שערינו בתודה, אותם השערים שאיתם פותחים אנו את יום ראש השנה: "שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם", שמזכירים בתפילת ערב ראש השנה. אומר השפת אמת שהרוצה לזכות לשערי השנה להכתב בספר החיים עלינו לקיים "באו שערינו בתודה חצרותיו בתהלה. הודו לו ברכו שמו". מכח זה זוכים להיכתב לחיים טובים ולשלום.

שבת שלום!

סדר הברכות על הסימנים; ראשית נברך על התמר "בורא פרי העץ", משום שבשבעת המינים הוא הכי קרוב למילה 'ארץ' שבפסוק "ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש". בברכה על התמר אנו נפטור את שאר פירות העץ שנאכל. לאחר מכן נברך "שהחיינו" על הרימון (אם לא אכל באותה השנה), כאשר ניתן לפטור מברכה זו אם נכוון עליו בשעת ברכת "שהחיינו" שבקידוש או שהיה מונח על השלחן בשעת הקידוש. יש שביכרו "בורא פרי העץ" דווקא על התפוח בדבש, הנהוגים כן שמים בתחילה את התפוח בדבש לבדו על השולחן ורק לאחר מכן מביאים לשולחן את הפירות שמשבעת המינים. את ברכת "בורא פרי האדמה" נאמר דווקא על ירקות שלא באים מחמת הסעודה (כגון הקרא), ויש שכתבו שכל דבר שבמהלך השנה לא נהוג לאכלו נחשב כדבר שלא בא מחמת הסעודה.

יש מאכלים שנהגו שלא לאכלם כלל בראש השנה; מאכלים מרים וחמוצים (ככבישה ולימון), אגוז (בגימטריא קרוב למילה חטא ומפריע בפה בשעת התפילה), קטניות, שום, ענבים חמוצים (שרומזים ל"ענבי רוש"). והיו שהקפידו כן דווקא בענבים שחורים אך לא בירוקים). כאשר מאכלים אלו ניתנים בתוך מאכל באופן שאינם ניכרים לעצמם - מותר לאכלם בראש השנה.

נהגו ישראל לטבול אחר ברכת 'המוציא' את החלה בדבש; יש שנהגו לטבול בדבש בלבד, יש שטבלו חציה בדבש וחציה במלח ויש שנהגו לטבול ב' פרוסות - אחת בדבש והשנייה במלח. רבים נהגו לעשות דווקא חלה עגולה לכבוד יום קדוש זה ולסמל בכך את חיתומה של השנה הקודמת ותחילת השנה החדשה.

ביום הראשון של ראש השנה מקפידים שלא לישון מעלות השחר (5:18), או עכ"פ משעת הנץ החמה (6:35), וזוהו יש סימן שמזלנו לא יישן במהלך השנה הנכנסת. מאחר חצות היום (12:33) מותר לישון. בבתי כנסת רבים עושים קידוש קודם התקיעות, אדם בריא לא יאכל וישתה כלל קודם התקיעות, כדין כל מצוה מן התורה שאין לאכול לפני עשייתה. אדם שאין ביכולתו להמתין עד אחר תפילת מוסף וזקוק לשתייה, ישתה משקה חם או קר לא משכר ללא קידוש. אדם חלוש מעט שזקוק לפחות מ'כזית' מאכל (27.5 גר') או כנפח של קופסת גפרורים) - ייצא ידי חובת קידוש מקידוש שעושים לחולה. אדם חלוש יותר שזקוק ליותר מ'כזית' אך פחות מ'כביצה' מאכל (57 גר') - ישמע קידוש שנעשה עבורו ויאכל כך כדי שיעשה סעודה במקום הקידוש. ועדיף שיקום מוקדם וישמע שלושים תקיעות קודם התפילה (שהן עיקר החיוב) ורק לאחר מכן יעשה קידוש ויאכל כפי שזקוק. אשה הרה או מניקה

אופן אין הדבר מעשי יכול בזיעבד להתיר את נדריו בשיחת טלפון עם ג' שומעים, אך לא בשום מדיה אחרת. גם נשים צריכות לעשות התרת נדרים, אך מטעמי צניעות נוהגים באחת משתי האפשרויות: א) האשה תעשה את בעלה שליח שיתיר עבורה את הנדרים, והבעל יגיד בסוף הנוסח "וכן לאשתי", והמשיבים יענו: "הכל מותרים לכם הכל מחולים לכם...". ב) האשה תתפלל בליל יום כיפור במניין ובאמירת "כל נדרי" תאמר את הנוסח מתוך הבנה מילה במילה בקול כך שאשה העומדת לידיה תוכל לשמוע, ולא תסתפק בשמיעה מהחזן או באמירה בלחש.

מנהג רווח בישראל להשתטח בערב ראש השנה קודם חצות היום על קברי אבות וקברי צדיקים. קודם העלייה לקבר יש לתת צדקה ולהדליק נר לעילוי נשמת הנפטר קודם התפילה על הקבר, ובעזיבתו יש לומר "יהי רצון שתהא מנוחתו כבוד וזכותו תעמוד ליי". ביציאה מבית הקברות מקפידים ליטול ידיים שלוש פעמים לסירוגין ואין מנגבים את הידיים, ככלל כניסה לבית הקברות.

הגברים טובלים בערב ראש השנה לטהרתם. נכון לטבול אחר שעה חמישית (11:33). כשאי אפשר לטבול במקוה כשר ניתן לקיים טהרה זו על ידי טבילה בארבעים סאה מים שאובים (331 ליטר, כבריכה וכדומה) או ברחיצת תשעה קבין, הוה אומר לעמוד תחת ברו במשך כארבע זקות. קודם העמידה תחת המים יש להרטיב את כפות הרגליים העומדות על רצפת המקלחת, כדי שיהיה חיבור בזמן הרחיצה, ויעמיד ידיו בסמוך לגוף אך לא כך שדבוקות לגוף כדי שלא תהיה חציצה. כל זה בשונה מטבילת נשים שרחיצה או טבילה במים שאובים לא מועילה להן. נכון להסתפר, להתגלח ולזאוג שיהיו לו בנדים מכובסים לכבוד החג הקדוש.

הנשים מדליקות נרות טרם כניסת השבת ומברכות "להדליק נר של יום טוב". יש המברכות גם "שהחיינו" ויש המכוונות לצאת בברכת הבעל בקידוש. אמנם הנוהגות לברך בעצמן לא יענו "אמן" אחר ברכת הבעל, משום שמפסיקות בין ברכת הקידוש לשתייה.

לאחר הקידוש נהגו ישראל לאכול 'סימנים' לסימן טוב לשנה החדשה. יש שאכלו קודם נטילת ידיים, ויש שאכלו אחר ברכת 'המוציא'. הנהוג לאכלם קודם נטילת ידיים ויודע שלא יאכל מהם בתוך הסעודה - יברך ברכה אחרונה אחר אכילתם, ואם שכח לברך ברכה אחרונה קודם אכילת החלה יברך בתוך הסעודה. אומרים על כל אחד מן המאכלים 'יהי רצון' המתאים לעניינו. יש שאמרוהו קודם הברכה (על הסימנים שעליהם מברך), ויש שנהגו לאמרו לאחר שבלע מהם מעט, ולמנהג חב"ד אומרים את 'יהי רצון' בין הברכה לאכילה.

פרי חדש על גבי השלחן ויכונו בברכת הקידוש לצאת ידי חובת הברכה על הפרי. יש שנהגו במנהג הסימנים גם בלילה השני של ראש השנה, ויש שנהגו כן בלילה הראשון בלבד.

שו"ת עם הרב חיים אידלס

שאלה: האם אדם שאוכל גזר, קרא, וכל הסימנים שברכת 'בורא פרי האדמה' מברך עליהם? הלא כולם באים מחמת הסעודה.

תשובה: כך פוסק בעל התשובות והנהגות (ב רסט). ולכן הגאון הרב שריה דבליצקי פוסק לקחת אבטיח או תות ולברך עליהם 'בורא פרי האדמה' ולפטור את שאר הסימנים שזוהי ברכתם. אך אנו מכריעים כדברי הגרש"ז זצ"ל, שכמותו כתב גם הדברי יציב, שמכיוון שאין שום רגילות לאכול קרא בימי השנה אין הם נחשבים כבאים מחמת הסעודה ויש לברך עליו 'בורא פרי האדמה'. וזו הכרעתנו למעשה.

שאלה: א. האם יש לעשות סימנים גם בלילה השני?

ב. האם מותר לערב אגוזים בעוגה שמכינים לראש השנה?
תשובה: א. יש בזה חילופי מנהגים. רוב העולם אוכלים סימנים רק בלילה הראשון, כמו שכותב הבני יששכר. אולם יש שכן נוהגים גם בלילה השני, כמו שכותב השערי תשובה, החיד"א (במחז"ב) והאליה רבה, וכן היה מנהג החת"ם סופר. לכן מי שרוצה לנהוג גם בלילה השני יכול לנהוג כן לכתחילה. ב. אין מניעה לערב אגוזים בעוגה, שע"י הבצק אין האגוזים מפריעים בשעת התפילה בין השיניים ולא מרבים כיחה וניעה (באר משה ג צו).

שאלה: האם יש מקור למנהג לקנות סכין לחבר או בן משפחה בערב ראש השנה?

תשובה: כך מופיע בשם הרב מזידיטשוב, שר בית הזוהר. ובדבריו מופיע הסבר שלם שעל פי הקבה יש עניין גדול בקניית סכין חדשה בערב ראש השנה. ואפילו שהיא חדשה יש להשחית אותה בערב ראש השנה, ושזוהי סגולה לפרנסה לכל השנה.

ויזוע שהרבי החוזה מלובלין זי"ע היה מחלק סכינים בראש השנה כסגולה לפרנסה. שכן הסופי תבות של הפסוק 'פותח את ידיך' הוא 'חתך'. וכן אנו אומרים בתפילה 'החותך חיים לכל חי'. נכון שבמהלך השנה יש מקפידים שלא לקנות האחד לשני סכינים, וכך מופיע בשם אור שבעת הימים הבעש"ט זי"ע. אבל כאמור בראש השנה המנהג הוא דווקא כן לקנות.

יכולה להקל לשמוע או לעשות קידוש קודם התקיעות ותאכל כפי רצונה.

יש לכוון לצאת ידי חובה בברכות הבעל תוקע. מאחר הברכות ועד התקיעה האחרונה שאחר תפילת מוסף אין להפסיק בדיבור כלל. אדם שכבר תקע בשופר ונתבקש לתקוע עבור מניין אחר לא יברך עבורם לכתחילה, אלא יברכו כל אחד ואחד לעצמו, ואם אינם בקיאים בברכות יברך התוקע בעבורם. נשות ישראל קיבלו על עצמן חיוב שמיעת קול שופר, ובכלל חיונן שמיעת שלושים תקיעות בלבד. אשה שרוצה לחדול ממנהגה זה צריכה ללכת לרב ולהתיר את נדרה.

מידי שנה לאחר סעודת החג נוהגים ישראל את מנהג ה'תשליך'. הולכים למקור מים ואומרים את הנוסח כמודפס בסידורים, ויש שנהגו לאמרו בביתם למול ברז המים בשעה שהמים זורמים דרכו. בשעה שאומרים "ותשליך במצולות ים" נוהגים לנער הבגד, ויש שניערו את הציצית, כאשר העיקר לכוון שמעתה יהיו בגדיו נקיים מכל רבב חטא. יש שנהגו שנשים אינן הולכות לומר את ה'תשליך', ויש שנהגו שהולכות לומר אך בנפרד מן הגברים שלא להביא לערבוביה ביום קדוש זה.

אין מכינים את צרכי הסעודה מהיום הראשון של ראש השנה לליל היום השני, ובכלל זה: עריכת השלחן, הכנת מאכלים ונתינתם על גבי פלסת השבת. לכן יש להמתין עד אחר צאת הכוכבים (18:55). הכנות קלות- כהוצאת מאכלים מהמקפיא, וכן דברים שיש בהם הנאה כבר בשעת עשייתם- כגון ניקוי הבית ושטיפת הכלים- מותרים מבעוד יום. עוד יש להיזהר שלא להדליק נרות ביום הראשון עבור היום השני קודם צאת הכוכבים. לאחר צאת הכוכבים יכולה האשה רק להעביר אש להדלקת הנרות מאש קיימת ולא להדליק אש, ולכן יש להקפיד להשאיר בערב החג 'נר נשמה' על מנת להעביר ממנו אש לשם הדלקת נרות החג השני. כן יש לזכור שקיים ביום טוב איסור כיבוי ולכן לא תכבה האשה את הגפרור שבעזרתו מדליקה את הנרות, אלא תניחו בכלי כך שיכבה לבד.

בשעת הדלקת הנרות ביום השני מברכת האשה כביום הראשון. ישנו ספק אם מברכים "שהחיינו" על היום השני, משום שיתכן והיום השני של ראש השנה הוא חג אחד עם היום הראשון. לכן יש שלבשו בגד חדש על מנת שיוכלו לברך "שהחיינו" ולכוון על הבגד, לחילופין תצאנה הנשים בברכת "שהחיינו" שיברך הבעל בקידוש ולא תברך בשעת ההדלקה. כאמור גם לגבי הבעל קיים ספק זה אם יכול לומר "שהחיינו" בשעת הקידוש, לכן העצה היא שילבש בגד חדש או שישומו

